

Національна академія внутрішніх справ

Кафедра теорії держави та права

ТЕМА 5. ЗАГАЛЬНЕ ВЧЕННЯ ПРО ПРАВО

Динамічне правотворення, що протягом останніх десятиліть відбувається в Україні, характеризується як складний і суперечливий процес. На теперішній час є всі підстави стверджувати, що утвердження та забезпечення в Україні **демократії, верховенства права, прав і свобод людини** виявилися набагато складнішими, ніж попередньо передбачалося. Тому подальше реформування правової системи та підвищення ефективності правового регулювання залишається одним з першочергових завдань. Важливим кроком на шляху до його розв'язання є поглиблене осмислення сучасних підходів до розуміння **права як особливого соціокультурного феномена**. Ґрунтовного вивчення потребує природа об'єктивного права, насамперед, сутність і цінність, ознаки та принципи, функції і структура останнього

Основні терміни теми

Праворозуміння

Об'єктивне
право

Суб'єктивне
право

Сутність права

Цінність права

Принципи
права

Функції
права

Структура
права

Приватне
право

Публічне
право

Регулятивне
право

Охоронне
право

Навчальні питання теми

1. Сучасні підходи до розуміння права

2. Поняття, сутність і цінність права

3. Принципи права як основа діяльності поліції

4. Функції та структура права

1. Сучасні підходи до розуміння права

Праворозуміння (розуміння права)

— це процес і результат цілеспрямованого пізнання та сприйняття сутності та змісту права як особливого соціокультурного явища, його функціонування і призначення в житті людини, суспільства та держави

Ознаки праворозуміння

пізнавальний характер

загальноправовий характер

теоретичний характер

інтегративний (синтетичний) характер

Структура та функції праворозуміння

Структура праворозуміння

суб'єкт праворозуміння

об'єкт праворозуміння

зміст (результат)
праворозуміння

Функції праворозуміння

світоглядна

аксіологічна

евристична

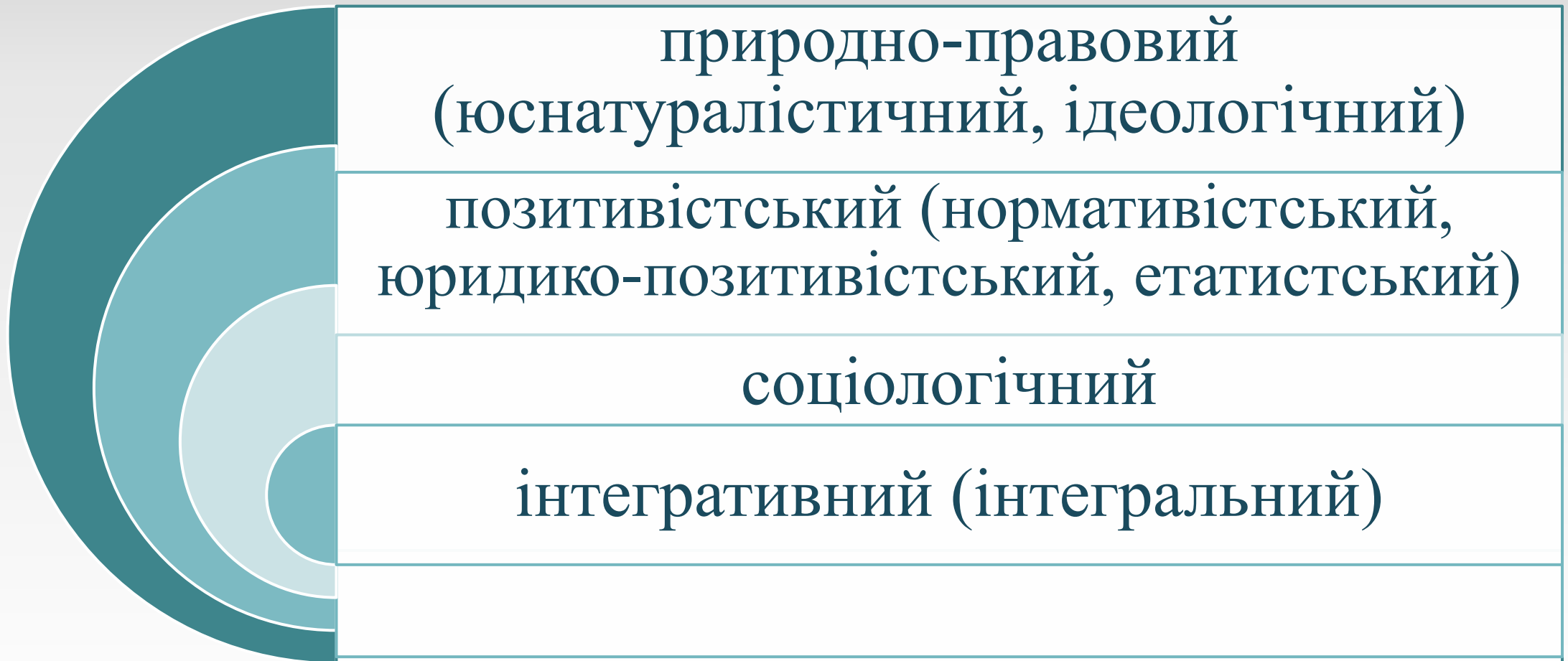
організаторська

прогностична

Підхід до розуміння права (тип праворозуміння)

— це зумовлений світоглядною позицією суб'єкта пізнання певний образ (спосіб бачення) права, що відображає його сутність і зміст, функціонування та призначення в житті людини, суспільства і держави

Основні (класичні) підходи до розуміння права

Природно-правовий підхід до розуміння права

Представники

- Арістотель
- Цицерон
- Ульпіан
- Т. Аквінський
- Дж. Локк
- Ш.Л. Монтеск'є
- Ж.Ж. Руссо

Основні положення

- право – духовний, надпозитивний феномен
- вихідна форма буття права – суспільна свідомість, ідея, уявлення про право
- важлива складова права – природні, невідчужувані права людини
- розмежування права та закону

Позитивістський підхід до розуміння права

Представники

- Дж. Остін
- К. Бергбом
- П. Лабанд
- Ж.П. Есмен
- Г.Ф. Шершеневич

Основні положення

- право – позитивний факт, що не вимагає аксіологічного осмислення
- право не пов'язане з іншими соціальними явищами (мораллю, політикою, економікою)
- необхідного зв'язку між правом і мораллю не існує
- вихідна форма буття права – норма права
- закон і право ототожнюються

Соціологічний підхід до розуміння права

Представники

- Р. Єринг
- Є. Ерліх
- О.В. Холмс
- Р. Паунд
- Л. Дюгі
- Ф. Жєні

Основні положення

- право існує в нерозривному зв'язку з суспільними відносинами
- право створюється судами й іншими державними службовцями у сфері правозастосування
- вихідна форма буття права – суспільні відносини, насамперед ті, що складаються у сфері правозастосування
- право в дії є «живим правом», право ж у тексті норм закону – «мертве»

Інтегративний (інтегральний) підхід до розуміння права (засновник Дж. Холл)

виник унаслідок теоретичного пізнання та практичного освоєння соціально-правової дійсності, що базується на комплексному використанні досягнень різних підходів до осмислення права, які у своїй гармонійно синтезованій єдності відображають широке, багатоаспектне бачення права: його сутності (природи), джерел, процесів формування і функціонування, цінності та призначення

2. Поняття, сутність і цінність права

Позитивне (юридичне, спеціальносоціальне) право

є наслідком суспільної
та державної
діяльності, втіленням
волевиявлення народу
і держави

Природне (загальносоціальне) право

сукупність прав і
обов'язків, що має
загальносоціальне,
людське, тобто
недержавне походження,
є основою невід'ємних,
природних прав людини

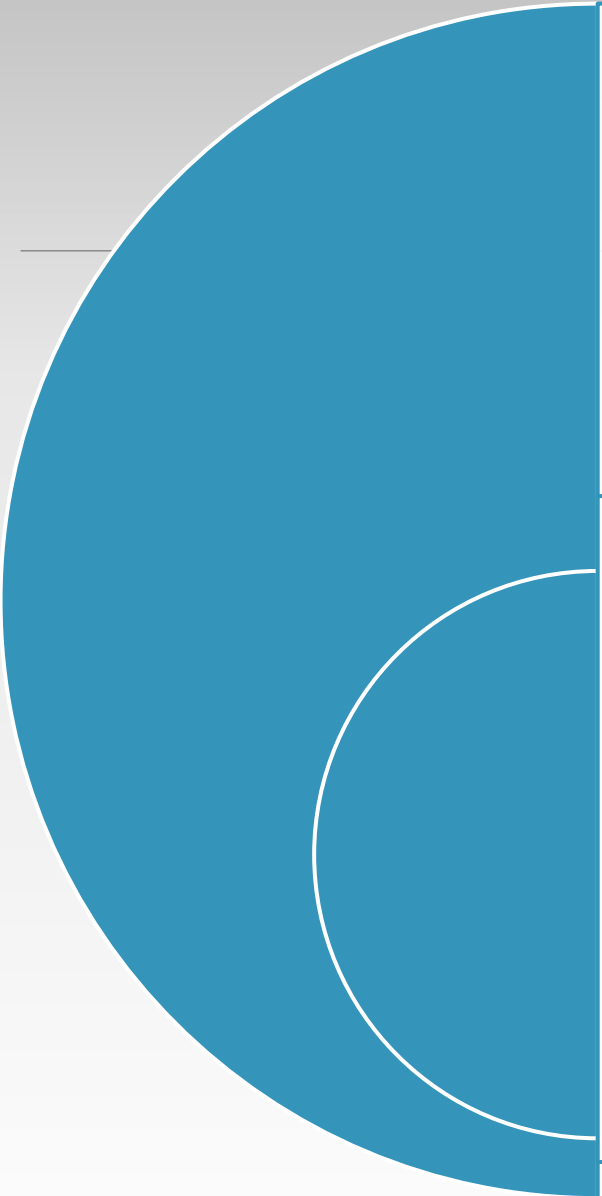
Об'єктивне право

система загальнообов'язкових норм, дотримання та виконання яких забезпечуються державою, має ключове значення в регулюванні суспільних відносин, забезпеченні правопорядку на національному та міжнародному рівнях

Суб'єктивне право

міра можливої поведінки суб'єкта суспільних відносин, що передбачені нормами об'єктивного права.
Суб'єктивне право інтерпретується як певні юридично визнані можливості (права та свободи) поведінки суб'єкта права з метою задоволення власного інтересу (потреби)

З огляду на те, що в теорії держави та права **об'єктивне право** має винятково юридичний (регулятивно-охоронний) зміст, саме це розуміння права стане предметом розгляду в межах цього та наступного питань теми

Право – це загальнообов'язковий, свідомо-вольовий, формально визначений, нормативний регулятор суспільних відносин, що відповідає визнаній у суспільстві мірі справедливості, свободи та рівності, встановлений чи санкціонований державою або іншим уповноваженим суб'єктом правотворчості та забезпечується ними, включаючи можливість застосування державного примусу

Ознаки права

відповідає визнаній у
суспільстві мірі
справедливості, свободи та
рівності

є регулятором
суспільних
відносин

має свідомо-вольовий
характер

встановлюється чи санкціонується (офіційно
схвалюється) державою або іншим
уповноваженим суб'єктом правотворчості в
чітко визначеному порядку

забезпечується державою або
іншим уповноваженим суб'єктом
правотворчості, включаючи
можливість застосування
державного примусу

має нормативний
характер

має
загальний
характер

є формально
визначеним

має
обов'язковий
характер

має
системний
характер

Сутність права – це внутрішня цілісність усіх його багатоманітних якостей (властивостей)

- універсальним регулятором суспільних відносин, засобом (інструментом) узгодження особистих, суспільних і державних інтересів, встановлення та забезпечення правопорядку
- виразником міри справедливості, свободи та рівності в суспільстві відповідно до рівня його соціального, економічного та культурного розвитку, що уможливорює досягнення компромісів між суб'єктами права

Цінність права — це здатність права завдяки притаманним йому змістовим і формальним властивостям задовольняти особисті, суспільні та державні потреби в упорядкованості, безпеці, свободі, справедливості тощо

Основні аспекти цінності права

- власна цінність права
- інструментальна (службова) цінність права
- історико-культурна цінність права

Виміри цінності права

- загальнолюдський (світовий) вимір
- соціальний (національний) вимір
- особистісний вимір

3. Принципи права як основа діяльності поліції

Принципи права – це найбільш загальні та стабільні засади, що сприяють утвердженню, забезпеченню і захисту суспільних цінностей, виражають сутність права та визначають напрями його подальшого розвитку

Ознаки принципів права

спрямовані на утвердження, забезпечення та захист суспільних цінностей

найбільш загальний, абстрактний характер

визначають зміст системи права та її структурних елементів, а також напрями їх подальшого розвитку

пріоритетність (примат) над нормами права

підвищена стабільність і стійкість

закріплюються зазвичай у формах (джерелах) права

Види принципів права

За формою нормативного вираження

- принципи права, що закріплені в міжнародних і внутрішньодержавних деклараціях, конституціях і чинному законодавстві

За змістом (функціональним призначенням і об'єктом відображення)

- загальносоціальні (соціально-правові)
- спеціально-юридичні (спеціальноправові)

За сферою дії (ступенем, сферою поширеності)

- основоположні (загальнолюдські; універсальні; цивілізаційні; загальні принципи права, визнані цивілізованими націями)
- загальні (загальноправові, основні)
- міжгалузеві
- галузеві
- принципи інститутів права

Види принципів права

Основоположні принципи права

- принцип справедливості
- принцип свободи
- принцип рівності
- принцип гуманізму

Загальні принципи права

- принцип верховенства права
- принцип правової визначеності
- принцип пропорційності
- принцип добросовісності
- принцип розумності

4. Функції та структура права

Роль права в суспільному житті розкривається через притаманні йому функції

Функції права – це основні напрями впливу права на суспільні відносини з метою їх упорядкування, що визначаються його сутністю та соціальним призначенням

Ознаки функцій права

відображають основні напрями (вектори) цілеспрямованого впливу права на суспільні відносини з метою їх упорядкування (гармонізації)

визначаються сутністю та соціальним призначенням права

виражають найбільш істотні, іманентні властивості права, спрямовані на здійснення найважливіших завдань

виникають і змінюються об'єктивно на кожному етапі розвитку суспільства

характеризуються безперервністю, тривалістю дії та водночас гнучкою зміною свого змісту залежно від розвитку суспільних відносин

складають єдину цілісну систему

Види функцій права (за сферами впливу права на суспільні відносини)

загальносоціальні
(соціальні)
функції права

напрями взаємодії права та інших соціальних явищ як поєднання форми і змісту, характеризують соціальний вплив права на суспільне життя, не використовуючи спеціальних юридичних засобів

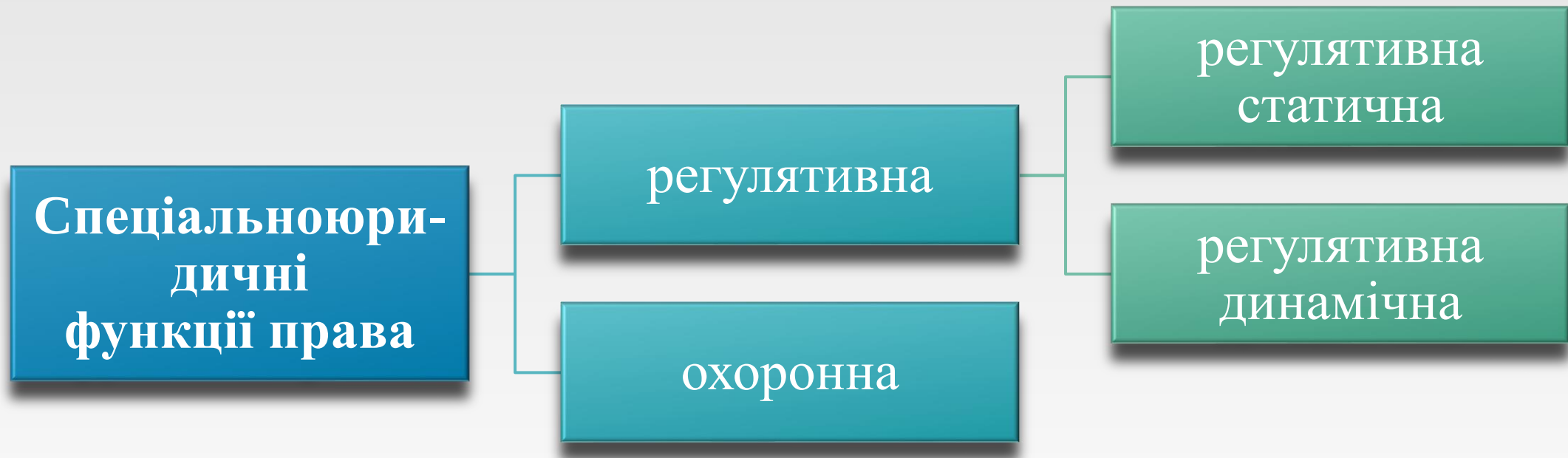
спеціальноюридичні
(спеціальносоціальні,
юридичні, спеціальні)
функції права

напрями власне правового впливу на суспільні відносини, характеризують призначення права як юридичного інструмента стосовно наявних і бажаних суспільних відносин

Види загальносоціальних функцій права

Види спеціальноюридичних функцій права

Структура права – це внутрішня будова права, спосіб закономірного зв'язку між його взаємозумовленими та взаємодіючими елементами

Елементи структури права

За методом
правового
регулювання

За функціональним
призначенням

За субординацією
у правовому
регулюванні

приватне
право

публічне
право

регулятивне
право

охоронне
право

матеріальне
право

процесуальне
право

Приватне право – це сукупність норм (підсистема) права, предметом регулювання яких є відносини у сфері реалізації приватних (особистих) інтересів суб'єктів права за допомогою диспозитивного методу

Публічне право — це сукупність норм (підсистема) права, предметом регулювання яких є відносини у сфері реалізації публічних (суспільних і державних) інтересів суб'єктів права за допомогою імперативного методу

Галузі публічного права

Регулятивне право — це сукупність норм (підсистема) права, що охороняють урегульовані правом суспільні відносини від будь-яких посягань і поновлюють порядок їхнього функціонування шляхом застосування засобів державно-владного впливу, зокрема примусу

Галузі регулятивного права

конституційне право

цивільне право

сімейне право

трудове право

житлове право

Охоронне право
— це сукупність
норм (підсистема)
права, що
охороняють
урегульовані
правом суспільні
відносини від будь-
яких посягань і
поновлюють
порядок їхнього
функціонування
шляхом
застосування
засобів державно-
владного впливу

Галузі охоронного права

- кримінальне право
- адміністративне право
- та інші

Матеріальне право — це сукупність норм (підсистема) права, що безпосередньо регулюють відносини в різних сферах суспільного життя, встановлюють суб'єктивні права та юридичні обов'язки їх учасників, визначають відповідальність за правопорушення

Процесуальне право

– це сукупність норм (підсистема) права, що впорядковують процедуру (послідовність дій) встановлення та реалізації норм матеріального права

Галузі процесуального права

конституційне
процесуальне право

цивільне
процесуальне право

кримінальне
процесуальне право

адміністративне
процесуальне право

Список використаних джерел

1. Дроботов С.А. Функції права у розвитку демократичної і правової держави : монографія. Київ : Логос, 2012. 336 с.
2. Ковальський В.С. Охоронна функція права : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 336 с.
3. Колодій А.М. Принципи права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
4. Максимов С.І. Праворозуміння. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Т. 3 : Загальна теорія права / Редкол. : О.В. Петришин (голова) та ін. Харків : Право, 2017. С. 587–593.
5. Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) : монографія. Харків : Право, 2008. 240 с.